

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร*

BUDDHIST INTEGRATION FOR PROMOTING PEOPLE'S PARTICIPATION
IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNITIES ALONG
THE LAT PHRAO CANAL, BANGKOK METROPOLIS

กัญจน์ณัฐ พฤตยงกูร

Kanchanat Bridhyankura

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: kbridhyankura@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักอุปทานิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร และ 3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 336 คน โดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.939 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์สถิติสัมพันธ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอุปทานิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับปานกลาง ($R=.790^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร พบว่า ตามหลักอุปทานิยธรรม 7 คือ การประชุมอย่างพร้อมเพรียงสม่ำเสมอต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ช่วยสร้าง

*Received March 23, 2025; Revised May 17, 2025; Accepted May 19, 2025

ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน ลดความขัดแย้งในชุมชน การเคารพ ให้เกียรติ รับฟัง
ความคิดเห็น ผู้อาวุโส การให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคเป็นไป
ตามหลักประชาธิปไตย

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ; การมีส่วนร่วม; การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research aimed: 1. To study the level of public participation in community development along the Lat Phrao Canal in Bangkok, 2. To examine the relationship between the Seven Principles of Non-Decline (Aparihaniya-dhamma) and public participation in community development in the same area, and 3. To propose a Buddhist-integrated approach to enhance public participation in the development of the Lat Phrao Canal community. A mixed-methods approach was employed. The quantitative phase collected data from 336 respondents using a questionnaire with a reliability coefficient of 0.939. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The qualitative phase involved in-depth interviewing 10 key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis.

The results revealed that: 1. the overall level of public participation in the community development along the Lat Phrao Canal was moderate 2. there was a statistically significant positive moderate correlation between the Seven Principles of Non-Decline and public participation ($R=.790^{**}$ and 3. the Buddhist-integrated approach based on the Aparihaniyadhamma, Principles leading to only prosperity, suggested that regular and inclusive community meetings, participatory decision-making, mutual respect, honoring elders, gender equity, and protection of women helped foster social harmony, reduce conflict, and promote democratic equality in community development.

Keywords: Buddhist Integration; Participation; Development of Communities

บทนำ

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงและมหานครที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการปกครอง การศึกษา การคมนาคมขนส่ง การเงิน การธนาคาร การสื่อสาร และความเจริญของประเทศ จึงเป็นสาเหตุทำให้มีประชากรแฝงจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัย เพื่อศึกษาต่อและประกอบอาชีพส่งผลให้เกิดชุมชนแออัดในหลายพื้นที่รวมถึงการบุกรุก รุกป่า เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยริมคลองจำนวนมากโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเกิดเป็นปัญหาการทำ ผิดกฎหมายนับเป็นการรุกป่าพื้นที่สาธารณะและเป็นปัญหาหนึ่งในการบริหารจัดการผัง เมือง เพราะแม่น้ำและลำคลองถือเป็นทางหลักในการระบายน้ำ เมื่อมีการรุกป่าพื้นที่ริม คลองส่งผลให้เกิดขวางทางหลักในการระบายน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดน้ำท่วม กรุงเทพมหานครตลอดหลายปีที่ผ่านมา (จุมพล หนีพานิข, 2552)

รัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการระบายน้ำอันเนื่องมาจากสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำ ลำคลอง โดยมีแผนการสร้างเขื่อนคอนกรีต รื้อย้ายบ้านเรือนที่รุกล้ำ และปรับปรุงลำคลอง ให้กว้างและลึกขึ้น โดยนโยบายนี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีสมัย นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อปี พ.ศ. 2555 แต่เผชิญกับความล่าช้าเนื่องจากการต่อต้านจากผู้อยู่ อาศัยในพื้นที่และปัจจัยอื่น ๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 ในสมัยรัฐบาลคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ (คสช.) ได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรุกล้ำลำน้ำสาธารณะ โดยมีพลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นประธาน กรุงเทพมหานครได้รับมอบหมายให้ รับผิดชอบการสร้างเขื่อนระบายน้ำ ขณะที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รับหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัย สำหรับชุมชนที่ต้องรื้อย้าย โดยเริ่มดำเนินการที่คลองลาดพร้าวเป็นคลองแรก (ธีรวัฒน์ รังแก้ว, 2564)

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในส่วน ของการที่รัฐจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบาย ของรัฐและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการคิดริเริ่ม ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม ของกระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1980) ประกอบด้วย 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3. การมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นอกจากนี้จะพบได้ว่า ตลอดชุมชนริมคลองลาดพร้าวมีวัดกระจายอยู่ตลอด ทั้งสองฝั่ง ได้แก่ วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก วัดลาดพร้าว วัดใหม่เสนา และวัดบางบัว

ซึ่งวัดเหล่านี้เป็นศูนย์รวมจิตใจและจุดศูนย์กลางของชุมชน ผู้วิจัยจึงเห็นโอกาสในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ อปริหานิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยหลักอปริหานิยธรรม 7 ประกอบด้วย 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไม่ล้มเลิกสิ่งบัญญัติ 4. เคารพนับถือผู้อาวุโส 5. ไม่ลุแก่อำนาจให้เกียรติสตรี 6. เคารพสถานที่สำคัญ และ 7. คุ่มครองป้องกัน อันชอบธรรม หลักธรรมดังกล่าวมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว ผู้วิจัยมีเป้าหมายที่จะนำผลการศึกษาไปแนะนำให้แก่วัยอาสาสมัครและผู้นำชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง หลักอปริหานิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร
3. เสนอแนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จำนวน 2,087 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดและวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยการคำนวณขนาดของ (Yamane, 1973) จะได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 336 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็นกลุ่ม จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 2 คน ข้าราชการ จำนวน 2 คน ตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ตัวแทนประชาชน จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม 4 ตอน 1. ปัจจัยส่วนบุคคล 2. การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักอุปถัมภ์ธรรม 7 3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน และ 4. แบบสอบถามปลายเปิด

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ 3 ตอน ดังนี้ 1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ 2. หลักอุปถัมภ์ธรรม 7 และ 3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 336 ชุด

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีการของเพียร์สัน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการตัดสินใจ 2. ด้านการดำเนินงาน 3. ด้านการรับผลประโยชน์ 4. ด้านการประเมินผล

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย สอนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร	ระดับการมีส่วนร่วม		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการตัดสินใจ	2.94	1.07	ปานกลาง
2. ด้านการดำเนินงาน	3.74	0.76	มาก
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.59	0.83	มาก
4. ด้านการประเมินผล	3.66	0.88	มาก
โดยรวม	3.48	0.75	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนในชุมชนริมคลองลาดพร้าว มีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48$, S.D.=0.75) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่า

เฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินงาน ($\bar{X}=3.74$, $S.D.=0.76$) อยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินผล ($\bar{X}=3.66$, $S.D.=0.88$) อยู่ในระดับมาก ด้านด้านการรับผลประโยชน์ ($\bar{X}=3.59$, $S.D.=0.83$) อยู่ในระดับมาก และด้านการตัดสินใจ ($\bar{X}=2.94$, $S.D.=1.07$) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์				
	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
หลักการบริหารนิยธรรม 7	.790**	.640**	.654**	.756**	.636**
1. หมั่นประชุมกันเป็นประจำ	.563**	.622**	.246**	.572**	.411**
2. พร้อมเพรียงกันประชุม	.598**	.555**	.408**	.578**	.466**
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งบัญญัติ	.462**	.561**	.192**	.357**	.390**
4. เคารพนับถือผู้อาวุโส	.652**	.455**	.582**	.611**	.590**
5. ไม่ผูกแก่อำนาจให้เกียรติสตรี	.452**	.198**	.525**	.496**	.379**
6. เคารพสถานที่สำคัญ	.614**	.472**	.663**	.526**	.448**
7. คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม	.688**	.322**	.802**	.668**	.561**

จากตารางที่ 2 พบว่า หลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

หลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($R=.790^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.640^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.654^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักอภิธานิธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
ริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มี
ความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.756^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หลักอภิธานิธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
ริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีความสัมพันธ์
ในระดับปานกลาง ($r=.636^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร ตามหลักอภิธานิธรรม 7

3.1 ด้านหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์เป็น
เครื่องมือสำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสาร เปิดพื้นที่รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนร่วมกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
ในชุมชน

3.2 ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม การประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน เริ่มและ
เลิกประชุม หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
กระจายข่าวสารข้อมูล ชี้แจงสถานการณ์ปัจจุบัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน

3.3 ด้านไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งบัญญัติ การไม่บัญญัติ
ข้อบัญญัติใหม่หรือล้มเลิกข้อบัญญัติเดิม เพื่อรักษาความสงบสุขและความเสมอภาค
ในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนเคารพกฎที่มีอยู่ ช่วยลดความขัดแย้งและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
ในอนาคต อย่างไรก็ตามกฎกติกาควรมีการปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป
เพื่อการนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 ด้านเคารพนับถือผู้อาวุโส การเคารพผู้อาวุโสในชุมชน การให้เกียรติ
รับฟังความคิดเห็น ผู้อาวุโสมักจะมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล
สามารถนำบทเรียนต่าง ๆ มาแบ่งปันเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน ทั้งยังถือเป็นผู้สืบทอด
ประเพณี วัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีตสู่ปัจจุบันอีกด้วย

3.5 ด้านไม่ลุแก่อำนาจ ให้เกียรติสตรี การไม่ลุแก่อำนาจให้เกียรติสตรี
การให้เกียรติและคุ้มครองสตรี ให้อยู่ดี ไม่ให้ถูกล่วงเกิน ช่มเหรงรังแก มุ่งเน้นความเสมอ
ภาคระหว่างเพศตามหลักประชาธิปไตย ทุกเพศควรมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึง
การศึกษา การฝึกอบรม การจ้างงาน หรือการเปิดโอกาสให้สตรีได้รับบทบาทในการเป็น
ผู้นำชุมชน

3.6 ด้านเคารพสถานที่สำคัญ การให้ความเคารพสถานที่สำคัญ ปกป้อง
ดูแลรักษาพื้นที่สำคัญของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถานหรือพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชน

ใช้ร่วมกัน เป็นทั้งสถานที่เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ศูนย์รวมใจ และพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมดูแลรักษาไม่ให้เสื่อมโทรม

3.7 ด้านคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม การคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม การจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่ผู้บริสุทธิ์ สามารถนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ในการเลือกผู้นำชุมชน เลือกคนดี มีความสามารถ มีคุณธรรม ทำเพื่อส่วนร่วม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักรักษาสีที่ตนพึงจะได้รับและช่วยกันดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัย ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ด้านการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินผล มีค่าเฉลี่ยรองลงมาอยู่ในระดับมาก ด้านการรับผลประโยชน์ มีค่ารองลงมาอยู่ในระดับมาก และด้านการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า การดำเนินงาน เป็นสิ่งที่คนในชุมชนสามารถปฏิบัติได้ทันที ตามแนวทางที่ผู้นำชุมชนได้ชี้แนะและการประเมินผลเอง ก็ช่วยให้สามารถตรวจสอบความพึงพอใจของคนในชุมชนไปใช้และพัฒนาแนวทางในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น การได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและทั่วถึง ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ร่วมกันตัดสินใจและแสดงความคิดเห็น เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอดิศักดิ์ วชิรปญโญ (2561) ได้วิจัยเรื่อง แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนของนักสันติวิธีตะวันตก มีแนวคิดเรื่องความรู้สึกรับผิดชอบมีการเสียสละแบ่งปันผลประโยชน์และตัดสินใจร่วมกัน ส่วนแนวคิดของนักวิชาการด้านสันติวิธีของไทย มีแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่รับทราบข้อมูล รับฟัง ความคิดเห็น การตัดสินใจ มีเสรีภาพ เสมอภาคในการรับรู้ร่วมกัน ร่วมตรวจสอบ สร้างความสุจริตและเป็นการปฏิบัติการมีส่วนร่วมอย่างสันติ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอปริหานิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอปริหานิยธรรม 7 กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($R=.790^{**}$) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ อาจเป็นเพราะว่า

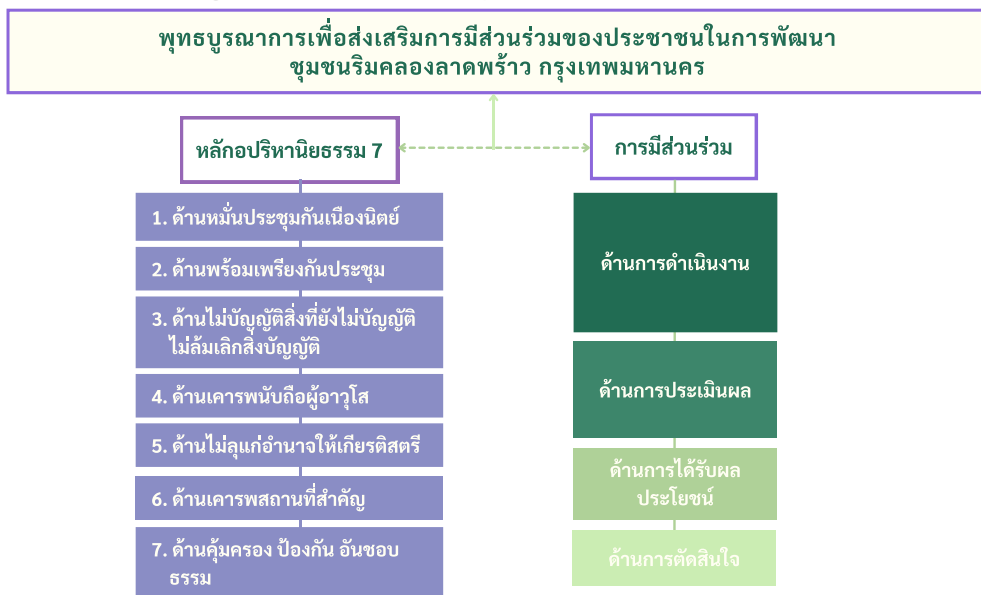
ในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการได้รับผลประโยชน์ของมีโอกาที่จะตัดสินใจน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธีรยุทธ ฐานโรต (2564) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง พบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณ) (2564) ได้วิจัยเรื่อง พุทธธรรมประยุกต์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในจังหวัด อ่างทอง พบว่า เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อย ด้านการมีส่วนร่วมหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ด้านการมีส่วนร่วมไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติไม่ล้มเลิกสิ่งบัญญัติ ด้านการมีส่วนร่วมคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม ด้านการมีส่วนร่วมด้านการมีส่วนร่วมเคารพนับถือผู้อาวุโสในพรรค ด้านการมีส่วนร่วมพร้อมเพรียงกันประชุม ด้านการมีส่วนร่วมไม่ลูแก่อ่านาจ ให้เกียรติสตรี และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมเคารพสถานที่สำคัญตามลำดับ

3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า 1. ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ การประชุมอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสารในชุมชน 2. ด้านการประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน การทำกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในตัดสินใจและวางแผนร่วมกัน 3. ด้านการไม่บัญญัติข้อบัญญัติใหม่หรือล้มล้างข้อบัญญัติเดิม เพื่อความสงบสุขและเสมอภาคกันของคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนเคารพกฎกติกาที่กำหนดไว้ ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน ช่วยลดการเกิดปัญหาขึ้นภายหลัง 4. ด้านการเคารพผู้อาวุโสในชุมชน การเคารพ ให้เกียรติ รับฟังความคิดเห็น ผู้อาวุโสมักจะมึประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 5. ด้านการไม่ลูแก่อ่านาจ ให้เกียรติสตรี การให้เกียรติและคุ้มครองสตรี ให้อยู่ดี ไม่ให้ถูกล่วงเกิน ชมเชยรับความคิดเห็นของสตรี เน้นให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย 6. ด้านการเคารพสถานที่สำคัญ การให้การเคารพสักการะ นับถือ บูชา ปกป้อง สถานที่สำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน 7. ด้านการคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม การจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง แก่ผู้บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการเลือกผู้นำชุมชนเลือกคนดี มีความสามารถ มีคุณธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของพระมหาบรรพต กิตติปัญญา และคณะ (2565) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับหลักอภิธานิธรรม 7 อยู่ใน

ระดับสูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทน ทองเล็ก (2562) เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดสระแก้วในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. 2562 พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับอธิปไตยธรรมมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงทั้งในด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมทางการเมืองและสื่อมวลชน

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปได้ว่า

1. ด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ คือ การประชุมอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยกระจายข้อมูลข่าวสารในชุมชน เป็นพื้นที่รับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม คือ การทำกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงกัน เริ่มและเลิกประชุม หรือทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนโดยพร้อมเพรียงกัน ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การใช้เวลาร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในตัดสินใจและวางแผนร่วมกันพร้อมเพรียงกัน จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนได้อย่างมาก

3. ด้านไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่มีบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งบัญญัติ คือ การไม่บัญญัติข้อบัญญัติใหม่หรือล้มเลิกข้อบัญญัติเดิม มีวัตถุประสงค์เพื่อความเสมอภาคกันของคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนเคารพกฎกติกาที่กำหนดไว้ ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน ช่วยลดการเกิดปัญหาขึ้นภายหลังได้ อย่างไรก็ตามกฎกติกา ก็ควรปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยให้เหมาะสมกับการนำไปใช้

4. ด้านเคารพนับถือผู้อาวุโส คือ การให้เกียรติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโส ผู้อาวุโสมีอายุที่มากกว่า อาจหมายรวมไปถึงมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถนำบทเรียนมาแบ่งปันกับผู้อื่นในชุมชนได้

5. ด้านไม่ลู่แก่อำนาจ ให้เกียรติสตรี คือ การให้เกียรติและคุ้มครองสตรี ให้อยู่ดีไม่ให้อ่อนแอเกินไป ชุมชนเข้มแข็ง คือ การยอมรับความแตกต่างและความเสมอภาคระหว่างเพศตามหลักประชาธิปไตย การเข้าถึงการศึกษา การฝึกอบรม และการจ้างงานหรือการเปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชนจะเพิ่มมุมมองที่หลากหลายและรอบคอบนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ

6. ด้านเคารพสถานที่สำคัญ คือ การให้การเคารพสักการะ นับถือ บูชา ปกป้องสถานที่สำคัญ ศาสนสถานและพื้นที่สำคัญเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ศูนย์รวมใจและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลรักษาสถานที่สำคัญเหล่านี้ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

7. ด้านคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม คือ การจัดการให้ความอารักขา บำรุงคุ้มครอง อันชอบธรรม แก่ผู้บริสุทธิ์ สามารถนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในการเลือกผู้นำชุมชน เลือกคนดี มีความสามารถ มีคุณธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทำเพื่อส่วนร่วม ส่งเสริมให้คนในชุมชน รู้จักปกป้อง ป้องกัน รักษาสิทธิที่ประชาชนพึงจะได้รับ และช่วยกันดูแลรักษาผลประโยชน์ของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วม 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการตัดสินใจ 2. ด้านการดำเนินงาน 3. ด้านการรับผลประโยชน์ 4. ด้านการประเมินผล สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านการตัดสินใจ การตัดสินใจมีความสำคัญอย่างมากต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร โดยการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ผ่านการสำรวจความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนมุมมอง เพื่อให้เข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริง

2. ด้านการดำเนินงาน การดำเนินงาน มีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินงานที่ดีควรเป็นไปตามแผนที่วางไว้ มีเป้าหมายและระยะเวลา

ชัดเจน มีการจัดตั้งคณะทำงานและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน โปร่งใสและตรวจสอบได้ จึงจะสร้างความเชื่อมั่นและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3. ด้านการได้รับผลประโยชน์ การได้รับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ควรมีการแบ่งสรรผลประโยชน์และกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วถึง มีความเป็นธรรมสามารถตรวจสอบได้ การได้รับผลประโยชน์มีทั้งในแง่ของผลประโยชน์โดยภาพรวมของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมความอยู่ รวมถึงภาคครัวเรือน ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของชุมชนรวมไปถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

4. ด้านการประเมินผล การประเมินผลจะช่วยชี้วัดว่าการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การประเมินอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้วิเคราะห์ทั้งความสำเร็จและข้อผิดพลาดจากการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือเหมาะสมมากขึ้นในครั้งต่อไป การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องจึงนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิผลและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนให้ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในตัดสินใจอย่างสม่ำเสมอ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นระยะวางแผน และระยะดำเนินการตามแผนหรือตามลำดับขั้นตอน

2. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนลำดับต่อไป

3. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเห็นความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้าร่วมการประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง เพื่อให้การประชุมมีประสิทธิภาพ สร้างความเป็นหนึ่งเดียว ควบคู่กับการปลูกฝังค่านิยมการทำความดีร่วมกันด้วยความสามัคคี เสียสละและมุ่งประโยชน์ส่วนรวม เพื่อสร้างพลังความร่วมมือที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้ประชาชนเคารพหลักการสำคัญ ไม่นำเสนอกฎที่คนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยและไม่ล้มล้างสิ่งที่ตกลงกันไว้แล้วโดยปราศจากการยอมรับร่วม ต้องผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

4. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน เห็นด้วยกับการสนับสนุนเกื้อกูล สงเคราะห์และการดูแลเอาใจใส่ ตลอดถึงการเคารพการตัดสินใจ ให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อาวุโสในชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่เข้มแข็ง

5. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนให้เกียรติสตรี ละเว้นการนินทาว่าร้าย หรือกล่าวถ้อยคำที่ลดทอนคุณค่า ส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความเสมอภาค เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

6. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึง ความสำคัญของการร่วมกันดูแลรักษา พื้นที่ และทะนุบำรุงสถานที่สำคัญของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ พื้นที่สาธารณะ หรือสถานที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือสูญหายไปตามกาลเวลา

7. สำนักงานเขตและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน เคารพและให้เกียรติต่อเจดีย์หรือสถานที่สำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและสัญลักษณ์แห่งความ ศรัทธา เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสร้างความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ตามระบอบประชาธิปไตย

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งผู้ว่า ราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการเลือกผู้นำของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- จุมพล หนิมพานิช. (2552). *การวิเคราะห์นโยบาย : ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณี ตัวอย่าง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรวัฒน์ รังแก้ว. (2564). *บ้านใหม่-ชีวิตใหม่ของชาวชุมชนร่มคลองลาดพร้าว- เปรมประชากรฯ*. สืบค้น 12 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://web.codi.or.th/20210716-25758/>

- พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณโณ). (2564). *พุทธธรรมประยุกต์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดอ่างทอง* (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระมหาธีระยุท ฐานรโต. (2564). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบรรพต กิตติปัญญา และคณะ. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วน ตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 5(1), 68-79.
- พระอดิศักดิ์ วชิรปัญญา. (2561). แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 6(4), 1810-1821.
- สุทน ทองเล็ก. (2563). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดสระแก้วในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. 2562* (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1980). *Participations Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity*. New York: World Developments.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). Tokyo: Aoyama Gakuin University.